

Magyari Nándor László

Kis rommagyar politikai szimulákrum

Műfaji dilemmák

Mielőtt érdemben reflektálnék a *Toró és Toró* írására, tisztáznom kell(ene), miféle műfaj is az a szöveg, amit vitaindítóként kézhez kaptam? Fontos ez azért is, hogy a magam meglátásait keretbe és tágabb kontextusba helyezhessem, s azért is, mert a műfaji besorolás nemcsak afféle filológiai fontoskodás, hanem az értelmezés és a társadalmi kontextus, a szöveggel szemben támasztott elváráshorizont rögzítésének az eszköze is. Alkalmi, illetve egy sajátos politikai helyzethez igazított szövegről lévén szó, a műfaj és a szöveg-kontextus egyben a rommagyar politikai mezőny szociográfiai vagy (hálózat) topológiai leírását is – mintegy alulértetten – magában hordozza, márpedig erre reflektálni, számomra, a legfontosabbnak tűnik. Tanulságokat és jövőképeket ígérnek vázolni a szerzők, és mindezt egy új rommagyar politikai párt megjelenésének távlatában, a megegyezés, sőt összefogás kontextusába helyezve.¹ Azt is mondhatnánk, ismét helyzet, de legalábbis afféle „retorikai helyzet” van a rommagyar politikai életben, s ez készzeti vitaindítóra a szerzőket, no meg az a cseppet sem mellékes szándék, hogy egy új párt színrelépését, ha nem legitimálják, de legalább megin-

¹ Nem kívánok az „összefogás”, a múltbéli tárgyalások, alkuk és elmaradt egyezségek interpretációjára reflektálni, mert szerintem ez a múlt lecsengett. Az EMEF például ma már okafogyott, mint ahogy az a törekvés is, hogy az RMDSZ, mint ernyőszervezet maga alá rántsa az „ellenzéki” mozgalmakat, még kevésbé teheti ezt meg a létező és bejegyzés előtt álló pártokkal. A pártok közötti tárgyalások, illetve egyezségek – minden bizonnyal – más keretben fognak zajlani, más dinamikájuk lesz, mint az eddigi rommagyar egyezkedéseknek: a pártok versengő civiltársadalmi szerveződések, a megegyezés közöttük a kivétel, a kompetíció pedig a szabály.

dokolják. Mondom, retorikai szituációt² észlelnek a szerzők, s ez egy sajátos politikai kommunikációs aktust, illetve diszkurzust invokál: értelmezni kell a helyzetet – ti. az új politikai formáció életre hívását – a nagyközönség, pontosabban a rommagyar választók számára. *Toró és Toró* szövege „felszólalás egy politikai ügy érdekében”, retorikai aktus, egy olyan speech, mely a helyzethez igazodik, illetve a maga során helyzetet teremt: beszéd-cselekvés, teremtő szándékú narratíva, s nem tanulmány, mégcsak nem is elemzés, végső soron kinyilatkoztatása az új pártnak, politikai kommunikáció mindenestől. Márpedig a politikai kommunikáció nem elemző műfaj és nem is tanulmány, annak az episztemológiában elterjedt jelentése szerint, sokkal inkább eszköz politikai üzenetek célbajuttatására.³ Kommunikációs folyamat (a vita-indító egyébként is egyfajta kommunikációs tér vagy felület felkínálását feltételezi), melyben nem csak szakértők és nem csupán elemző szándékkal találkoznak, hanem a politikai szereplők számára üzennek (idetartoznak persze a média-szereplők, az elitek, de a választók is) a közlők.⁴ Az is lényeges, hogy a szerzők üzeneteiket egy sajátos státusból fogalmazzák meg: maguk is (elsősorban) politikai aktorok, ti. egy új párt frontemberei írnak (szándékuk szerint) „tanulmány-vitaindítót” az új párt pozicionálása, létrejöttének megindoklása végett.⁵

Elemzésem szempontjából, vagyis a rommagyar politikai mezőny állapotának és az új párt színrelépésével beálló potenciális és reális változások interpretációjának szempontjából nem lényegtelen az sem, hogy szerzőink

-
- 2 Lloyd, Bitzer F.: The Rhetorical Situation. *Philosophy and Rhetoric*. 1968, January, 1–14. A szerző különösen fontosnak tekinti, hogy a választott retorikai módszer megfeleljen annak a társadalmi kihívásnak, melyben születik, és amely a rétor szituáció-percepcióján átszűrve jelenik meg a diskurzusban. Úgy vélem, ilyen megszürt politikai valóságképet mutatnak be diskurzusukban a szerzők.
 - 3 Ódzkodom, a „dolgozat” kifejezés eufemisztikus használatától, mert az az elhíresült Csurka-dolgozat óta a szélsőséges ötletek és sunyi rágalomok gyűjteményének kifejezésére használatos. TTT-ék szövege semmi ilyesmit nem tartalmaz, áttekinthető (bár vitatható) és a sajátos politikai álláspontok érvelő-igényű kifejtése, legfennebb pártos beszéd, de semmi esetre nem indecens.
 - 4 Mazzoleni, Gianpetro: *Politikai kommunikáció*. Osiris Kiadó, Budapest, 2006, 13–39. A mediatisált politikai marketinget a retorikából eredezteti, és a médiával való összekapcsolódást mint minőségi változást állítja be.
 - 5 Jellemző, hogy a szerzők az általuk nem konjunkturális, azaz strukturálisnak nevezett összefogás elmaradását a pártalapítást kiváltó előzményként tüntetik fel. Véleményem szerint nem erről van itt szó, felesleges is erre több teret vesztegetni, az új párt akarva-akaratlan verseny-párt, s mint ilyen, szavazatokért vetekszik majd, az RMDSZ-szel.

szövege mindenestől, az általuk felvetett osztályozás szerint, a poszt-szocialista diskurzust szemlélteti. Szó sincs itt „*issue-based*”, azaz közpolitikai, megoldandó feladatok érdekében való politikai cselekvési programról, melyet az új formáció céljának tekint, pusztán az elvi csatározás, a „szimbolikus politizálás” eszközeinek, és a felvállalni tervezett politikai szimbólumok elnagyolt képének elővetítése történik meg a szöveg által (is).⁶ Politikai kommunikációs aktussal van dolgunk tehát, ami végső soron a hatalom megszerzésére, illetve megtartására, a hatalmi erőter strukturálására, a politikai verseny toposzai- és gócpontjainak kijelölésére irányuló kommunikatív politikai cselekvés.

Igyekezem leszögezni, hogy hozzászólásommal nem e politikai helyzetkedésben szeretnék részt venni, a szerzők vitaindítóját, mint elemzésre érdemes, ha úgy tetszik szimptomatikus, a rommagyar politikai mezőnyre jellemző kommunikatív tartalmat és annak lehetséges hatásait igyekezem vizsgálni.

Magyarán: nem a retorikai elemeket, nem a diskurzus koherenciáját, nem az orátorok technikáját, netán tehetségét tekintem, hanem azt a helyzetet elemzem, mely e szöveget előhívta: a rommagyar politikai mezőny jelen idő szerinti struktúráját, illetve ezen struktúra lehetséges dinamikáját az új párt megjelenését követően. Szándékom az is, hogy – amennyiben lehetséges, és a hely, illetve eszközeim megengedik – komparatív összefüggésbe helyezzem a szerzők véleményét és üzeneteit más, hasonlóan politikai indítatású szövegekkel. Itt elsősorban *Markó Béla* vonatkozó cikkei⁷ (politikai kommunikációs aktusai) kínálóznak összehasonlítási alapnak, melyeket az elmúlt három évben az *ÉS* hasábjain publikált, és amelyek lényegében, visszhangtalanok maradtak.

6 Az új párt hatalomtechnikai eljárásairól és cselekvési tervéről semmit, az elvi, szimbolikus politizálás témáiról pedig csupán annyit tudni, hogy az új párt „Tőkés László nevével fémjelzett értékelt politikát és az autonómia-törekvések következetes képviselését tüzi ki célul” – írják a szerzők.

7 Lásd Markó Béla, Egy elmaradt egyezség története. *ÉS*, LII. évfolyam, 38. szám, 2008. szeptember 19.; uő: Kormányból ellenzékbe. A romániai magyar politika tizenkét éve. *ÉS*, LIII. évfolyam, 3. szám, 2009. január 16.; uő: Kie itt a tér? Gondolatok egy Kárpát-medencei „vagyonközösségről”. *ÉS*, LIII. évfolyam 38. szám, 2009. szeptember 18.

A rommagyar szimbolikus politizálásról

A politikai kommunikációnak az instrumentális közpolitikai projektek felől a szimbolikus csaták fele való eltérítése lényegében a rommagyar politikai mező vagy „színtér” demokrácia-deficitjét jelöli. Amennyiben kialakult volna a belső demokrácia szabályozott keretei és a (bel)politikai váltógazdaság, a politikai kommunikációnak bizonyítania kellene a politikusok tevékenységének közösségi hasznosságát, illetve a politikailag aktív közönség kontrollt gyakorolhatna a rommagyar politikai tevékenység felett. Az elszabotált belső-választásoknak nem csupán az eliticirkuláció szabályozása lett volna a célja, hanem az is, hogy ideológiai és főként közpolitikai viták alakuljanak ki a rommagyar politikában, és ezzel a választóközönség és a politikai osztály kommunikációja folyamatosan újratermelődjön. A politika hosszú távú folyamatai csak a demokratikus játékszabályok mellett legitimálhatók a kommunikáció által. Demokráciákban az alkotmány megköveteli, hogy általános választásokat tartsanak adott idő után, és ez korlátot szab a demokratikus kormányzási és törvényhozási szakaszoknak. És mivelhogy a demokratikus politizálást az állandó bizonyítás és konszenzuskeresés jellemzi, a politikusoknak tevékenységüket állandóan igazolniuk kell a politikai értelemben aktív közönség szemében. A politikusok és politika-csinálók feladata, hogy értesítsék a közönséget politikai terveikről és döntéseikről, és felhívják a figyelmet, illetve vállalják a felelősséget cselekedeteik következményei miatt. A folyamatos demokratikus társadalmi kontroll megakadályozza a politikai osztálynak a pusztán szimbolikus politikai színterre való bezárkózását, minduntalan visszatéríti őket a problémamegoldó, közpolitikai kérdések megvitatásához, az eredmények (sőt a mellékhatások stb.) értékeléséhez stb. A rommagyar politikai mezőnyből éppen ez a kontrollfunkció hiányzik, ezért vált lehetségessé, hogy a rommagyar politikai osztály a szimbolikus politizálás irányában mozduljon el lépésről lépésre, de egyre fokozottabb mértékben, ez egyben a felelősség elől való menekülést, illetve a következmények nélküli politikai cselekedetek fele való elmozdulást eredményezte.

A „szimbolikus politika” fogalmát kidolgozó *Murray Edelman* szavaival élve a politikai mezőny és valóság megkettőződését éljük a média centrális szerepének kialakulásával, az utóbbi fél évszázadban. *Edelman* felfedezése vagy nívuma abban áll, hogy még azon politikai fogalmak, a politikai szféra azon megnyilvánulásaiban is felfedezi és leírja a szimbolikus töltetet, amelyek „nem tűnnek szimbolikusnak” (olyan elsősorban érdekvezérelt cselekvésekről van szó, mint politikai vezetés, választások, adminisztratív rend-

szer és jogi szabályozás, politikai konfliktusok, tömegmozgalmak, ipari viszonyok, nemzetközi politika, társadalmi különbségek, politikai ellenség, hírek és politikai információk). Ezzel viszont el is ismeri, hogy a politikai tények kettős jellegűek, részben az elsődleges társadalmi realitáshoz, tényekhez kapcsolódnak, részben többé-kevésbé tisztán szimbolikusak. A politikai tudás szimbolikus formái között említi *Edelman* a mítoszokat, a metaforákat, a politikai nyelvet, a politikai stílust, a retorikát, a politikai ritualizációk és misztifikációk eljárásait.⁸

Szerinte ez azt jelenti, hogy minden politikai cselekvést és történést megosztottság jellemez, egyfelől létezik az *instrumentális dimenzió*, amely egyik fő politikai érték – melyet a politikai cselekvés tényleges következményei képviselnek –, másfelől létezik egy *expresszív dimenzió*, mely dramaturgiai, szimbolikus értékkel bír, és a politikai cselekvésnek a közönség számára való bemutatásában áll. *Edelman* szerint a politikai szereplők gyakran spontán módon, illetve tudattalanul, látszat (*make-believe*) politikai valóságot alkotnak a választók és a médiák számára, politikai szimbolumokat és rituálét használva; ez a folyamat növekvő módon fölébe helyezkedik a politikai cselekvések színterének, az instrumentális dimenzióhoz. Az egyensúly és a jó, hatékony politikai kommunikáció feltétele, hogy az instrumentális dimenzió tartalmait hatékonyan transzferálják a szimbolikus dimenzióba. A politikai kommunikációs deficit vagy rossz kommunikatív stratégiát jelez, vagy pedig – és a rommagyar politikai játéktér szempontjából ez tűnik elsődlegesnek – az expresszív dimenzió elválik az instrumentálistól, és szimbolikus politikaként üres rítusokban, kiürült és elévült szimbólumokra való sűrű hivatkozásokban, érdektelen közlésekben stb. merül ki. A szimbolikus szféra hegemoniája, a médiapolitizálás nem egyszer homályban hagyja a reális politikai cselekvések következményeit, a média leegyszerűsítő politikai kliséi, elsődleges politikai cselekvésként tüntetik fel a szimbolikus politizálást (csupa ünnepi megnyitó, avató és megemlékező, elkötelezett és átszellemült stb. politikust mutat a képernyő), a látszat, a dramaturgiai elem nagybetűs politikai valóságként jelenik meg a közönség nagy része számára. A szimbolikus szféra túldimenzionálása a nemcselekvés legitimálására is szolgál, és – mint a későbbiekben igazolni próbálok – itt a kiskapu a politikai szimulákrum felé.

⁸ Lásd *Edelman, Murray: A politika szimbolikus valósága*. L'Harmattan, Budapest, 2004.

A „szép új” rommagyar politika színtere: a szimulákrum

Az RMDSZ legutóbbi két évének krédóját *Markó Béla* az etnikai politizálásban jelölte meg, lényegében az instrumentális politizálás helyett⁹ a szimbolikus politizálást, illetve az etnopolitikai *frame* fontosságát hangsúlyozta. A bevett „politikai eszközökkel lehet lényeges változásokat elérni a román-magyar viszonyban, de ezeket tartóssá csak úgy tehetjük, ha nem ideológiai, hanem etnikai alapon politizálunk. Az etnikai kritériumokat nem tagadni kell, hanem elfogadtatni és érvényesíteni!”¹⁰ A *Markó-féle* transzilván magyar nacionalizmus – fél lábbal – mégiscsak az instrumentális politizálás talaján áll. Elért – más kérdés, hogy milyen mértékben hatékony – eredményeket akar bebetonozni, rommagyar érdekeket védeni, világossá téve, hogy ezek oltárán a belső pluralizmus azonmód feláldozható, mint mondja: „el kellene felejtetni a politikai váltógazdálkodás klasszikus szabályait.” A hatalommegosztás – akár demokratikus formái – elől való merev elzárkozás jogos bírálatot vált ki a többi politikai aktor részéről, a rommagyar politikai mezőny demokrácia-deficitje reális jelenség, a belső választások elszabotálása, a belső pluralizmus minden eszközzel való megakadályozása,¹¹ az RMDSZ-mainstream antidemokratikus aktusa, tagadhatatlan.

Ezzel szemben viszont az új formáció és frontembereinek bejelentett szándéka az össz(pán) magyar nemzetegyesítés, a magyar nacionalizmus és („nemzeti érdek”) teremtette *frame*, a pusztán szimbolikus politizálás mezeje, kívül van az instrumentális politikai cselekvés világán: *hiperrealista szimulákrum*¹². Az így vázolt szimulákrum központi szimbóluma az autonómia mantraként, pontosabban ráolvasásként való alkalmazása, szimbolikus felmutatása. A szerzők által használt, illetve az EMN(T)P által forgal-

9 Jegyezzük meg, ezt akkor tette, amikor az RMDSZ éppen ellenzékbe kényszerült.

10 Markó Béla: Kormányból ellenzékbe. A romániai magyar politika tizenkét éve. *ÉS*, LIII. évfolyam 3. szám, 2009. január 16.

11 Máshol utaltam erre, lásd Magyari Nándor László: Markó úgy megy, mintha maradna. <http://manna.ro/velemeney/marko-ugy-megy-mintha-maradna-2011-01-20.html>

12 Baudrillard jellemzésével: „A valóság miniaturizált sejtekből, mintákból, emlékekből, parancsmoделlekből áll elő, és végtelen sokszor reprodukálható. Nem kell többé racionálisnak lennie, hiszen nem méri magát semmiféle ideális vagy negatív követelményhez. Csupán operacionális. Tulajdonképpen nem is valóságos, hiszen semmi képzeletbeli nem veszi körül. Hiperreális: kombinatorikus modellek eredője egy atmoszféra nélküli hipertérben.” – Baudrillard, Jean: A szimulákrum elsőbbsége. In Kiss Attila Attila – Kovács Sándor – Odorics Ferenc (szerk.): *Testes könyv*. I. kötet. Ictus-JATE Irodalomelmélet Csoport, Szeged, 1996, 161–193.

mazott autonómia-fogalom cselekvési programmá le nem bontható, nem képezheti vita vagy általában az instrumentalizált politikai cselekvések, esetleg jól körülhatárolt közpolitikák tárgyát. A szerzők nem is kísérlik meg az általuk elképzelt, egyébként az új párt legitimálása és az általuk vázolt politikai kommunikáció centrális elemeként feltüntetett autonómia-projektet. A szöveg egyik igencsak zavaros és elnagyolt része csupán kijelenti, „az erdélyi magyarság területi és kulturális autonómiája célként jelenik meg, amely véleményünk szerint szükséges és elkerülhetetlen feltétele a magyar közösség megmaradása és politikai projektjeinek sikeressége szempontjából”. Nem igazán törődnek az ellentmondással, mely a kijelentésben feszül, hogy az autonómia cél, de egyben feltétel (azaz mégiscsak eszköz), csak a szembenállást pontozzák: a „másik oldal” számára az autonómia instrumentalizálható fogalom, eszköz „amely más fogalmakkal – decentralizáció, regionalizmus – is körülírható vagy helyettesíthető”. Az EMN(T)P számára az autonómia tehát nem instrumentális jellegű, és nem is megvalósítandó projekt, hanem sokkal inkább nemzetegyesítő vízió, másképpen a nemzeti hit és elkötelezettség absztrakt mércéje. Proxemikai értelemben (azaz, „friend or not friend” detektorként) eszköz, legfennebb arra használható, hogy lemérjék, ki milyen távol vagy közel áll a „Tőkés László nevével fémjelzett értékelvű politizáláshoz”¹³. Az autonomista elköteleződés – akár csak egy másik vonatkozásban a „nemzeti érdek”, mely a szerzők szerint ismét csak a nemzetközi politikai kontextusától megfosztva „hasznos alapot biztosíthat a magyar összefogás fogalmi keretének meghatározására is” – egy szimbólum melletti elköteleződés. És ez lesz az új politikai formáció legitimációs fundamentuma. Csak a politikai szimulákrum hiperrealizmusa magyarázhatja, hogy a sajátosan értelmezett nemzeti érdek¹⁴ feltétel nélküli felvállalása, illetve az autonómia-mantra melletti „erős hit és elköteleződés” önmagában válhat politikai legitimációs eszközzé. Az efféle politikai szimulákrum viszont végképp mellőz mindenféle demokratikus gyakorlatot, elég a területi autonómia, illetve a nemzeti összefogás térképét¹⁵ lelki szemeinkkel percipiálni, mellette elköteleződni és azt felvállalni, s a formá-

13 Ennek a nemzetpolitikai „programnak” intézményesülésére alakult az EMNT, és ezt örökítené tovább az új párt – amint azt Toró és Toró elmondják.

14 Hans Morgenthau nemzeti érdek elméletére még visszatérek elemzésem végén, itt csak azt szögezném le, hogy a fogalomnak hol a magyar–magyar, hol a rommagyar, hol pedig a magyar–román (szlovák, ukrán, szerb) viszonyokra való alkalmazása erősen megtévesztő csúsztatás.

15 Most, hogy a nemzeti összefogás végső soron a trianon-ellenességgel nőtt egybe, nem is tudom, hogy valójában a Nagy-Magyarország térképét vagy a Székelyföld – az ot-

lódó „új elit” tagjává lehetünk; elég kételkedni a térkép realitásában,¹⁶ s marginalizálódhatunk, a „mások”, idegenek társaságában találhatjuk magunkat.

Az új párt bejelentett szándékai,¹⁷ megalakulásának körülményei és a diskurzus, melynek alaphangját *Toró és Toró* szövege mintegy jelzi – akarva vagy sem –, még egy dolgot cselekszik, felszámolja az eddigi politizálás transzilván magyar identitásra épülő kereteit, és immár egy nagyobb egység, nevezetesen az össz-, illetve (pán-, azaz Kárpát-medencei) magyar keretben képzelettel a szimbolikus politizálást. Az új keret lényegében a FIDESZ-KDNP ihletésű „nemzetegyesítő program” megvalósítására vállalkozik. Amikor a szélesebb keret mellett dönt, akkor mindenestől negligálja a rommagyar politizálás instrumentális, pragmatikus dimenzióját, és az expresszív, szimbolikus politizálást – összmagyar vonatkoztatási keretben – teszi meg politikai ambícióinak, vízióinak *frame*-jévé. Az új formáció radikálisan szakít a *Markó*-féle RMDSZ maradék pragmatizmusával és „*issue-based*”, problémamegoldó és racionális politikai cselekvésével, már amennyire ebből mára még maradt szemernyi is. A rommagyar politikai mezőnyt mintegy feloldja, szimbolikusan betagozza egy *pán*-magyar mezőnybe, többek között ezért is állíthatja politikai filozófiája középpontjába a (sajátosan értelmezett) „nemzeti érdek” fogalmát. Ha a *Markó* vezérelte szövetség félig-meddig az instrumentális politizálás talaján tevékenykedett, bár meglátásom szerint az utóbbi időben, egyre kevesebb meggyőződéssel, az új formáció az EMN(T)P semmiféle hangsúlyt nem fektet mégcsak az issue statement szintjén sem

tani kivándó etno-territoriális – autonómia mentális térképét kelle szem előtt tartanunk.

- 16 „Az absztrakció ma már nem hasonlatos térképhez, képmáshoz, tükörhöz vagy fogalomhoz. A szimuláció ma már nem területre, referenciális létezőre, szubsztanciára irányul, hanem egy eredet és realitás nélküli reálisnak a modelleken keresztül történő generációja (kitermelődése). Hiperreális. A térkép előbbre való a területnél – ez a szimulákrum elsőbbsége – ő hozza létre a területet, s ha újrainrának a mesét, ma a terület foszlányai porladnának szét lassan a térkép felszínén. Nem a térkép a valóságos, hanem az, aminek nyomai itt-ott láthatók még abban a sivatagban, ami már nem a Birodalomhoz tartozik, hanem hozzánk. *Maga a valóság sivataga.*” – Baudrillard: i. m.
- 17 Nota bene: az EMN(T)P még csak egy bejegyzés előtt álló párt, programját „majd a nép írja meg” (*Toró és Toró*), vezetői ideiglenesek, semmiféle társadalmi beágyazottsága sincs, legfennebb az a keret, amit a magyar kormány által pénzelt úgynevezett Demokrácia Központok jelentenek stb., vagyis szimulákrum annak minden tulajdonságával együtt.

erre: a rommagyar politikát a szimulákrum világába számúzi, melynek jellemző tulajdonságát Baudrillard igen meggyőzően írja le, mondván „a szimuláció által tönkretett térben, (...) elillan minden meghatározottság”.¹⁸ A szimulákrum politikai mezőnyben csak szimbolikus politizálás és a neki megfelelő felelősség-, és elszámoltathatóság-mentes politikai kommunikáció folyhat. De az ilyen virtuális mezőnyben politizálók megszabadulnak attól a teheről is, mely az instrumentális és szimbolikus politizálás kettőségéből rájuk hárul, nem kell azzal megbirkózni – amit szemmel láthatóan a regnáló Szövetség képtelen volt kezelni –, éspedig a politikai cselekvések megindoklásával, a politikailag aktív közvélemény meggyőzésével, a cselekedetek következményeinek expresszív és hatékony közlésével. Magyarán, a politikai kommunikáció maga is szimulákrummá válik, a legfennebb mantraként elképzelt autonómiázástól várják, hogy egyszerre mintegy önmagában, pusztá felemlítésével képes legyen egyfajta önmegvalósító „spirituális átalakulás” (megváltás) előidézésére. Az új formáció ön-pozicionálása már egyáltalán nem számol a köznép, a választók, a rommagyar polgárok jelenlétével, illetve nem határozza meg a hozzájuk fűződő viszonyt, nem képvisel, nincsenek ideológiai opciói, sőt üzenetei sem. Önmagát, mint harmadik pólust, (sic!) definiálva csak – a szimulált politikai mezőny feltételezett másik két politikai szereplőjéhez – igazítja, nem tesz mást, mint „világossá teszi preferenciáit és prioritásait, mind az RMDSZ, mind pedig az MPP irányában”. A szimulákrum politikai szféra hermetikusan zár a közvélemény, a választói elvárások, a tornyosuló gazdasági, szociális, egészségügyi stb. problémák mégcsak megfogalmazásával szemben is. Jellemző, hogy a szerzők által a legutóbbi „időszak történései” még a kérdésfelvetés szintjén sem érintkezik a közvélemény, a common sens által percipiált és megélt politikai gazdasági és társadalmi folyamatokkal, az olyan „mellékes” kérdések, mint gazdasági recesszió, pénzügyi válság, az államháztartás csődje, a jóléti állam alapjainak felszámolása, az általános életszínvonal mintegy 25–40%-os csökkenése, az egészségügyi hálózat összeomlása, az igazságszolgáltatás politikai alárendelése, a média- és szólásszabadság fenyegetettsége, a strukturális korrupció általánossá válása stb. fel sem merülnek a fontos „történések” lajstromán.¹⁹ Az említettekkel szemben a szerzők három fontos történést vélnek kiemelendőnek, és a szimulált politikai mezőnybe beemelendőnek: *Tökés Lászlónak* az EP alelnökévé választását, az EMN(T)P ese-

18 Baudrillard: i. m.

19 Mindezek hatékony mozgósítási potenciált és támadási felületet nyújthatnának a regnáló pártok, köztük az RMDSZ-szel szemben is, csakhogy kívül esnek a rommagyar politikai szimulákrum határain.

dékes megalakulását (sic!) vagy legalábbis annak bejelentését, valamint a FIDESZ tavalyi „kétharmados megválasztását”. Mondanom sem kell, hogy a három „történet” egyike sincs közvetlen – netán közvélemény-kutatások által mérhető – befolyással a rommagyar polgárok, potenciális választók életkörülményeire. Ha a FIDESZ-KDNP elsőprő győzelme alapvetően meghatározza is a klientúra-váltást egyes Erdélyben is működő intézmények élén, változást hoz a budapesti osztogató rendszerben, és ezáltal (is) magától értetődően befolyásolja az itteni politikai mezőny eddigi felosztását,²⁰ Tőkés EP alelnöksége, illetve a pártalapítás, aligha változtat bármit is. Jól jelzi viszont azt, hogy a rommagyar politikai szimulákrum – legalábbis, ahogyan azt az új formáció frontemberei elképzelik – milyen koordináták között mozog, mit tekint – szimbolikus – politikai helyszínnek, hogyan válik le, illetve ki a rommagyar társadalmi valóságból, és keres magának egy össz(pán)magyar szimbolikus mezőnyt, mely nem számol közvéleménnyel, választói preferenciákkal, és esze ágában sem áll bármiféle elszámoltathatóságnak alávetni magát.²¹ A szimulált rommagyar politikai mezőny legfontosabb hatalmi gócpontja immár az anyaországi „kétharmados párt és kormány”, a rá való hivatkozás, pontosabban a rá való „barátként” való hagyatkozást legitimációs alapként tüntetik fel a szerzők.²²

Szimulákrum jellemzők

1. Politikai korrupció és klientelizmus a szimulákrum elsőbbségének biztosítása mellett

Máshol is alkalmam volt jelezni, hogy a rommagyar politikai mezőnyt a politikai korrupció és a klientelizmus strukturális jelenléte jellemzi.²³ Hadd jelezzem, hogy ez nemcsak az RMDSZ-t érinti, hanem a többi román és magyar politikai, illetve közszereplőre is kiterjed, generalizált és intézményesült közéleti korrupció jellemzi a romániai és ezen belül a rommagyar

20 A FIDESZ kétharmados regnálását eufemisztikusan írják le szerzőink mondván: „komoly hatással van az erdélyi politikára”, mivel az EMNT-t tekinti „tradicionális” stratégiai partnerének, és nem az RMDSZ-t.

21 Jól jelzi ezt a DK-k finanszírozása körül kialakult faramuci helyzet.

22 A klienterális politizálás vegytiszta formáját írják le TTT-ék, amikor azt mondják: „Az EMNT alapítóival fenntartott húszéves barátságot és informális partnerséget a választások után első alkalommal formalizálja is, stratégiai partnerséget kötve a szervezettel. A stratégiai partnerség stabilitására utal a Demokrácia Központok létrejötte is.”

23 Lásd Magyari Nándor László, Utódpártiság, http://www.erdelyiirport.ro/mod.php?mod=userpage&page_id=310

közéletet. A kliensépítés és a klientúra karbantartása, illetve újratermelése – mégha néha nem közvetlenül is gazdasági előnyökkel járó korrupciós eszköz is – szintén a közéleti korrupció keretébe sorolódik.²⁴

Az RMDSZ klientúra beágyazási kísérlete nem új keletű, jelenleg éppen a leépülése zajlik, az EMN(T)P pedig igen lázas klientúra-építő tevékenységbe fogott a FIDESZ hathatós támogatásának segítségével. A szimbolikus politizálás, politikai szimbólumok segítségével való politizálás klienturális elemekkel való összefonódása – az instrumentális politizálás rovására – azt eredményezi, hogy a pártokat a patrónusi viszony strukturálja, a hierarchiák pedig öröklődnek – a hatalmi piramisra tekintve felfele mindenki kliens, lefele pedig patrónus – már születésétől fogva. A modern állam és demokrácia kereteiben is létrejöhét és létezhet ilyen klientúra-rendszer, jó példa erre Korzika,²⁵ s ilyen fele halad a rommagyar politikai rendszer is.

Két lényeges következménye van a közéleti korrupció generalizálódásának és a klienturális politikai intézményesülésnek: egyfelől a politikai küzdelmek nyelvi küzdelmek formáját öltik. A domináns retorika, a politikai versenytársak diskurzusai hovatovább összebékíthetetlen világképek és politikai habitusok szimbolikus, nyelvi küzdelmét jelentik, s lehetetlenné te-

24 Mérvadó lehet itt Joseph LaPalombara fejtegetése – lásd LaPalombara, Joseph: *Structural and Institutional Aspects of Corruption. Social Research*, No. 61. 1994, 325–350. Nem csak az számít politikai korrupciónak, „ha hivatalos személyek a maguknak szerzendő előnyért közfeladatukkal járó kötelességeiktől eltérve jogellenes kedvezményt nyújtanak. A politikai korrupció azonban bizonyosan túlterjed (a választási szabályok vagy a média-pártatlansági szabályok miatt) a közhivatali vagy akár a közszolgálati szférán. Továbbá lehetséges politikai korrupció személyes előny nélkül is, pusztán lojalitásból vagy szervezeti érdekből (amely szervezeti érdekekben a közmegegyezésével visszaélő is osztozhat). Ennyiben a politikai korrupció a közhivatalon túllépő jelenség, és ezért helyesebb közéleti korrupciónak nevezni. A kelet-európai közéleti korrupció ... legeredetibb teljesítménye azonban abban áll, hogy az esetek nagy részében a korrupcióért cserébe, illetve patrónus–kliens szívésséggént a köztisztviselő csak azt nyújtja, ami egyébként is jár vagy adható lenne. Igaz – és ettől is strukturális a korrupció – a szabályok, kiírások olyanok, hogy a jogszerű juttatás sokszor valóban méltánytalan. A privatizációs, szakértői, szubvenciók vagy állaspályázatot jogszerűen ki lehet írni úgy is, hogy azt azután szabályosan a mi kutyánk kölyke nyerje. Egy nagyobb fokú társadalmi érzékenység, erőteljesebb külső (politikai, hivatali) ellenőrzés mellett ez a fajta kiírás már nehézségbe ütközik.”

25 A klienturális politikai mezőnynek a modern állam intézményeire való rátelepedésére Korzikát szokás legjobb példaként említeni, – mint azt Gérard Lenclud antropológiai elemzése mutatja – ahol a politikai hovatartozást a vazallusi–patrónusi viszonyok, illetve a „becsület szimbolikája” termeli ki. Idézi Abéles, Marc: *Az állam antropológiája*. Századvég, Budapest, 2007, 117–119.

szik a társadalmi, gazdasági, szociális és kulturális stb. kérdésekről való racionális érvelésen alapuló közvitát. A politikai kommunikáció és diskurzus a szimbolikus üzenetek versengése, esetleg a verbális agresszió és nem a problémák kezelésének szolgálatába állított viták eszköze. Ebben az irányban mozdult el az RMDSZ az utóbbi időben, részben mert követni próbálja vetélytársait, részben, mert menekül a felelősség elől, olyan korrupciós és klienteláris rendszerbe tagozódott be, illetve annak lett a foglyává, amennyiben kormányon maradt a PD-L mellett, melyből nem tud szabadulni. Politikai cselekedeteit csupán szimbolikus vonatkozásban motiválja, vagy egyáltalán nem szól elképzeléseiről, stratégiai döntéseiről stb. *Toró és Toró* írása lényegében ezt a szimbolikus nyelvet „mutatja be” azzal, hogy gondosan kerül mindenféle közpolitikai kérdéskört – nem tudhatjuk meg, hogy a szerzők és implicite az új párt mit gondol, adópolitikáról, kulturális, oktatási, szociális, gazdasági, adminisztratív stb. kérdésekről. Annál gyakrabban hallunk az új formáció ikonjának számító *Tőkés László* „értékelvűségéről”, autonómia iránti elkötelezettségéről stb. amire az új – megalakításától fogva és vállaltan – klienteláris politikai formáció épít.

Másfelől a közforrások osztogatására, a redisztribúciós hatalommal való visszaélésre épített klienteláris intézményi rendszerek igen kevésbé ágyazódnak be a társadalom széles köreibe, ezért az osztogatási lehetőségek megszűnésével igen gyorsan kiágyazódnak, dezintegrálódnak: a vazallus lojalitása az osztogatáson alapul, ha a patrónus képtelen jutalmazni, igen gyakran új lojalításokat keresnek a kliensek. Ezzel minden rommagyar politikai formációnak számolnia kell, hiszen a klienteláris rendszer a politikától való széles körű elfordulást, a kiábrándulást és passzivitást generálja a „kívülről”, egyszerű szavazópolgárok eltávolodását a teljes politikai osztálytól.

Ebben a kontextusban, a rommagyar politikai színtér szimulákrumjellege mindenekelőtt arra szolgál, hogy elrejtse, homályban hagyja, illetve manipulatív módon megmátsa a közéleti korrupció létét és hatásait. Az oly sokat hangoztatott politikai szimbólumok, mint egyfelől az „egység”, „öszefogás”, „etnikai-nemzeti szolidaritás”, nyelvi identitás stb., másfelől „nemzetegyesítés”, „autonómia”, „nemzetelvű politizálás” stb. rejtett funkciója, a szimulált politikai mezőnyben betöltött szerepe, a reális politikai és gazdasági érdekösszefonódások, a klientelizmus, nepotizmus, politikai manipuláció elfedése.

2. Transzilván és/vagy összmagyar szimbolikus nacionalizmus

Szimbolikus (kisebbségi) nacionalizmusnak nevezem mindkét (illetve az MPP-vel és SZNT-vel immár négy) szervezet politikai filozófiáját, mert

mindenik a román többséggel szemben, attól elkülönülten, sőt annak ellenében képzelet el a rommagyar politizálást. Árnyalatnyi eltérések vannak, nyilván az SZNT a legkonfliktuálisabb és az RMDSZ a legkevésbé konfrontatív. Fontos tehát leszögezni, hogy ebben a vonatkozásban mindenik törekvés „jobboldali”, egy nacionalista paradigma és projekt kereteiben mozognak, szolidaritást, rommagyar közösségi kohéziót – végső soron – mindenik fél az etnikai és nemzeti identitásközösségre igyekszik ráépíteni.

A rommagyar etnikai identitáspolitika felvállalása, pontosabban Markó Béla vállalt transzilván etnopolitikai törekvései, – legalább a magyarországi pártoktól való „egyforma közelség-tartás” hangoztatásával – egy önálló rommagyar politikai mezőt vizionálnak, mely a maga során szemben áll a román politikai mezőnyel. Ez a vízió és politikai filozófia nem képes kezelni a belső ideológiai pluralizmus kérdéskörét, nem tudja, mit kezdjen a regionális különbségekkel és ellentétekkel sem, hiszen elsőrendű érdeke ezek elfedése és nem diskurzív megjelenítése és kezelése. Igazuk van a szerzőknek abban, hogy az RMDSZ a leginkább a székelyföldi kérdés, az itt élő emberek és közösségek problémáit, törekvéseit stb. nem képes politikailag megjeleníteni. Az egység hangoztatása, a belső pluralizmus megakadályozásának *raisonja*, hogy a román többséggel szemben „nagyobb erőt mozgósíthassunk”, hogy az egységes fellépés (parlamentari képviselő és kormányzati szerepvállalás) a szövetség „politikai zsaroló képességét” növelje.

Az újonnan bejelentett formáció viszont az (össz)magyar nemzetpolitika tág keretében gondolkodik, ezért ellentmondások sorozatába bonyolódik, amikor politikájának jellegét megpróbálja tisztázni. Hogyan oldható fel az a paradoxon, hogy az összmagyar nemzetegyesítő politika megvalósulását egy kis régió – nevezetesen a Székelyföld – etno-territoriális autonómiájának megvalósulására képzelik építeni? *Toró és Toró* írásukban (hasonlóan más diskurzusaikhoz) nem adnak választ, megkerülik, illetve elhallgatják a problémát. Mind elvi, mind intézményi szempontból problematikus a dolog, mert egyfelől a székelyföldi autonómia, mint központi szimbólum nem bír mozgósító erővel csak egy marginális régió lakói számára, a nemzetegyesítés meghirdetett politikájának centruma kétségkívül Budapest; másfelől meg belső határt erősít (székelyföldiek versus többi rommagyar polgárok), érdektelen és befolyása szinte elhanyagolható az anyaország, Felvidék, vagy Délvidék stb. szempontjából, de növelheti a rommagyar közösség belső ellentéteit.

Meglátásom szerint egyik politikai formáció sem képes – a szimulákrum hipperrealizmusa meg éppen hogy elbonyolítja és elrejti, mintsem hogy tisztázza a kérdést – olyan identitáspolitikai program kialakítására, mely a

rommagyar közösségek kettős lojalítására, sőt kettős identitására épülne. Ezt a kettősséget Clifford Geertz írta le a legtömörebben, mondván (megjegyzendő, hogy a nemrég elhunyt amerikai antropológus tipikus példaként, többek között, éppen az erdélyi magyarság helyzetét hozza fel!), az őshazával rendelkező kisebbségek esetében kettős lojalitás-rendszerrel kell számolni: egyszerre vannak jelen a „primér lojalitások” (primordial loyalties) és a „fennálló entitásokhoz való lojalitások” (standing entities), melyek az identitáspolitikákat alapvetően meghatározzák.²⁶ A rommagyar primér lojalitások és identitások, különösen azok expresszív és érzelmi vonatkozásában, egyben magyar identitások, de instrumentális vonatkozásban transzilván lojalitások, illetve rommagyar identitások. A rommagyar politikai szimulákrum nem képes az előbbi dimenzióban reálisan és megélhetően elhelyezni a rommagyar közösséget (ez elsősorban az RMDSZ problémája), amikor viszont az új formáció lemond az *issue-based* politikáról, képtelen az instrumentális mezőnyben reális politikai érdekeket képviselni és a fennálló politikai viszonyokhoz igazítva gyakorlati eredményeket elérni a rommagyar közösség számára.

Két megjegyzés ahhoz, hogy hogyan térhetünk vissza a (rög)valóság rommagyar politikai színterére

Mindenekelőtt az elmúlt rendszer maradványainak romjait kell eltakarítani abban a vonatkozásban, hogy vissza kell építeni a közbizalmat a legkülönbözőbb területeken. A volt szocialista államok – s talán fokozottan érvényes ez Románia esetében – központi sajátossága, hogy a közbizalom, mind az állampolgárok és az állam, mind pedig az állampolgárok között szinte teljességgel leépült.²⁷ A posztkommunista időszak egyik központi politikai feladata, mely a teljes politikai osztályt és az értelmiségi elitet illeti, a politikai kultúra átépítése, pontosabban *a közbizalom visszaépítése*. A rommagyar szimbolikus nacionalizmus és a politikai szimulákrum ezt a célt a legkevésbé sem szolgálja

A közbizalom visszaépítése alapját képezheti annak, amit a *közjó* érdekében való politizálásnak nevezünk. Mielőtt erről vázolnánk néhány gondolatot, hadd térjünk vissza ahhoz az alaphoz, amit *Toró és Toró* az összefogás

26 Lásd Geertz, Clifford: Az identitás politikájáról. *Lettre*, 1998. ősz, 31. szám.

27 Értelmezésemben a hallatlan széles körű szekus megfigyelés-ügyek mindenekelőtt az egyének közötti bizalom leépítését célozták, s megmutatták az állam-párt bizalmatlanságát mindannyiunkkal szemben.

lehetséges alapjaként említenek a nemzeti érdekhez, illetve nemzeti minimumhoz.

A szerzők a nemzeti érdek fogalmát bevezetve *Hans Morgenthau* vonatkozó elméletére építenek, elvonatkoztatva attól a kardinális kérdéstől, hogy *Morgenthau* mindvégig a nemzetközi politika vonatkozásában, annak részeként definiálja a fogalmat. A rommagyar politikai szintérre vonatkoztatott nemzeti érdek fogalom két vonatkozásban is problematikus: egyfelől, mert azt sugallja, hogy itt nemzetközi politikáról van szó, azaz úgy értelmezik, hogy a rommagyar politika a magyar–román viszonyrendszer része, pontosabban a magyar politika meghosszabbítása. Ebben a kontextusban a rommagyar politika egyszerűen az összmagyar politikai szintér nyúlványa, mely román irányban egyféle ütközőzónáját képviseli a nemzetközi kapcsolatoknak. Az EMN(T)P, amikor nemzetpolitikai kérdések megoldását sürgeti, lényegében a magyar állam nevében lép fel a román állammal szemben, feladja önállóságát. Másfelől pedig az itt használt nemzeti érdek (és nemzeti minimum) fogalmak merőben eltérnek a *Morgenthau* által vázolt elképzeléstől, több vonatkozásban is. A már említett nemzetközi kontextusnak a rommagyar politikai mezőnyre való vonatkoztatásával, elfelejtik *Morgenthau* reálpolitikai tételeinek legfontosabb elemeit, mégpedig azt, hogy „egy meghatározott érdek változhat annak a politikai és kulturális kontextusnak a függvényében, amelyben a külpolitika zajlik”, ezért a „nemzeti minimum” statikus definíciója nem alkalmazható a rommagyar belső politikai vetélkedés alapjaként. De ezen is túl, *Morgenthau* a nemzetközi politikában megjelenő nemzeti érdeket hozzákapcsolja közpolitikai vonatkozásokhoz mondván: „A reálpolitika fenntartja a politikai szféra autonómiáját, azt a kérdést fogalmazza meg, hogy: „Hogyan befolyásolja egy adott közpolitika az egész nemzet hatalmát?”²⁸ Nos, ezt a vonatkozást hallgatják el a szerzők és a rommagyar belpolitika nemzeti érdekre alapozott konszenzusának keresése valójában az ostromlott vár vízióját vetíti előre. Ez jogos lehet a külpolitikában, de abszurd esetünkben, a rommagyar, és a magyar–magyar politika nem „külpolitikai kérdés” a magyar–román külpolitikában a magyar nemzeti érdek védelme a magyar állam feladata, s nem lehet a rommagyar megegyezés alapjának tekinteni.

A *közjó*, illetve *közérdek* széles értelemben vett akceptciója megfelelőbb alapot nyújthat a rommagyar politika kereteinek kialakításához, mint a szü-

28 Lásd *Morgenthau, Hans J.: Another „Great Debate” The National Interest of the United States. The American Political Sciences Review, Vol. 46, 1952, 4, 961–988* és *Morgenthau, Hans J.: Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace. Fifth Edition, Revised, New York, 1978, 4–15.*

kebb *nemzeti* (illetve a szerzők által közösségiként feltüntetett) *érdekre* való alapozás. (A nemzeti érdek – a külpolitikai mezőnyből származó – viszonyfogalom: definíciójának lényeges eleme a „szemben más nemzeti érdekekkel”.) A közérdeknek, mint a közmegegyezés kialakításának kerete (*Lippmann*, „manufacturing consent”²⁹ elképzelésére alapozva) megfelelően tág tér ahhoz, hogy a rommagyar közösségi politikát mind a közvetlen romániai, mind a magyarországi, mind az európai kontextusban elhelyezze. A rommagyar közjó ebben az esetben ugyanis nem feltétlen kapcsolódik nemzeti meghatározottságokhoz, vagy még kevésbé államhatárokhoz –, racionálisan az európai társadalom és közösség lehetne a közérdek tág értelmezésének kerete – és egyben helyet ad a mindenféle közösségi érdekek békés együttélésének, legyenek azok nemzetiek, regionálisak, kulturálisak stb.

A közérdek és közjó dinamikus fogalmak hatékonyak lehetnek nemcsak az összefogás új kereteinek kijelölésében, a rommagyar politikai színtér esetében, de visszatéríthetik a politikai diskurzusokat az instrumentális, issue-based politikai cselekvés területére, a konszenzusteremtés folyamatos feladat, és a közjó érdekében való cselekvés erősíti a közbizalmat, valamint mérhető és értékelhető eredményekkel lebonthatja a szimulákrum falait, és a realitás talaján egyesítheti a közakaratot a hiteles politikai ténykedéssel.

Kézdivásárhely, 2011. június 8.

29 Lásd Lippmann, Walter: *A közjó filozófiája*. Bagolyvár, Budapest, 1993.